

τοι, προάγομχι εἰς τὴν εἰκάσιαν, ὅτι ὁ τῆς Μεσσαρίας συνοικισμὸς ἐγένετο μὲν ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων πρὸ τοῦ χιλιοστοῦ ἔτους, προέκοψε δὲ πολὺ περὶ τὰ τέλη τῆς φραγκοκρατίας, ἤτοι μικρὸν πρὸ τοῦ 1556. Πύχερως δὲ θὰ ἐλύετο ἡ περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀμφιβολία, εἰ χρονολογία διεσώζετο ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος κτισθείσης, ἂν μὴ κατὰ τὴν κτίσιν, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Μεσσαρίας. Μικρὸν δὲ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς φραγκοκρατίας, ἤτοι ἐν ἔτει 1613, ἐκτίσθη ὁ τοῦ ἁγίου Σάββα ναὸς ὑπὸ Ἀντωνίου Γοζαδίνου εὐποροῦντος ἀπογόνου τῶν τῆς νήσου κυριαρχησάντων Φράγκων, πρὶν ὀριστικῶς ἐκβληθῆ τῶν νησιωτικῶν κτήσεις τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἢ τῶν Γοζαδίνων οἰκογένεια.

Ὅτι δ' ἐπὶ τῆς προηγηθείσης φραγκικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς νήσου οἱ Φράγκοι φρουδάρχει ἐδραν εἶχον τὸ Κάστρον τοῦ Κατακεφάλου καὶ οὐχὶ τὴν Μεσσαρίαν, ἢ οὐδόπως τότε ὑφισταμένην ἢ κώμην μικρὰν οὖσαν καὶ ἄσημον, καὶ ἐκ τούτου εἰκάζομεν, ὅτι φραγκικὴ ἐκκλησία ἀξία λόγου τινὸς οὐδεμία φαίνεται οὐδ' ἐν Μεσσαρίᾳ· διότι καὶ μέχρις ἡμῶν ἐρείπια τοιαύτης ἐξαλειφθέντα οὐ πρὸ πολλοῦ ἦσαν λίαν εὐτελεῆ, ἐνῶ ἐκκλησία τοῦ τῶν κρατούντων ἐν τῇ νήσῳ θρησκευματος δέον νὰ ἦναι μεγαλοπρεπεστέρα τῆς τῶν ὑποδεστέρων ἀλλοδοξῶν, οἷα φαίνεται ὅτι ἦν ἐν Κάστρω ἢ τῆς ἁγίας Τριάδος θολοσκεπῆς γραφαῖς κεκοσμημένη, ὡς δεικνύουσιν εὐκρινῶς τὰ ἐρείπια αὐτῆς τε καὶ τῆς ὁμοίας αὐτῇ Ἐλευσίσης (Κεραλεύσας), ἃς ἡ παράδοσις λέγει φραγκικὰς ἐκκλησίας μετασκευασθείσας μετὰ τὴν τῶν Φράγκων πτώσιν εἰς ἀνατολικὰς. Καὶ ὁ Τουρνεφόρτος δ' ἐν ἔτει 1700 μαρτυρεῖ, ὅτι ἄλλην φραγκικὴν ἐκκλησίαν δὲν εὗρεν ἐν Κόθμφ, εἰμὴ εὐτελεῆ ναῖσκον (chapelle) παρὰ τῷ ἀγροτικῷ οἴκῳ τοῦ τῆς Γαλλίας προξένου Γικαννάκη Δελλαγραμμάτικα, οὗ τὰ ἐρείπια πρὸ μικροῦ ἔτι διεσώζοντο φέροντα ἄνωθεν τῆς πύλης ἀνάγλυφα τὰ τῶν Βουρβόνων βασιλικὰ σύμβολα.

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν ναῶν τῶν ἐν Μεσσαρίᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διατηρουμένων ἀκεραίων τέσσαρες εἶναι λόγου τινὸς ἄξιοι, ὁ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ τοῦ ἁγίου Σάββα, ὁ τοῦ Σωτῆρος καὶ ὁ τοῦ Θεολόγου, ὧν ὁ μὲν τελευταῖος ἀνεκαινίσθη ἐν 1846 ἐπιμελεῖα καὶ δαπάνῃ τοῦ ἱερέως καὶ διδασκάλου Γεωργίου Αἰσωπίδου, θολοσκεπῆς γε-

